

TH. G. SPYROPOULOS — J. CHADWICK, *THE THEBES TABLETS II*, Suplementos a Minos Num. 4, Salamanca 1975. pp. 120 + XXXI табла со 121 фотографија на археолошки локалитети и предмети и 19 фотографии на линеарни В плочки

Уште во 1921. година, кога Керамопулос откри во Теба вази напишани со линеарно В писмо, беше искажана претпоставка дека и овде, длабоко под модерниот град, веројатно се кријат писмени документи какви што се употребувале во другите микенски центри. И навистина, при археолошките раскопки под раководство на Н. Платон во 1964-65. година беа најдени во фрагментарна состојба и плочки со линеарно В писмо. Оваа прва збирка од 21 фрагмент (само две од нив поцели, Ug 3 и Ug 5) беше објавена од J. Chadwick во Minos X, 2, 1970, стр. 115—137, без придружниот археолошки материјал. При раскопките од 1970. и 1972. година, предводени од Th. Spyropoulos, откриени се нови 19 плочки, повеќето од кои пак фрагментарни, но со знатно побогата содржина. Тие плочки се објавуваат во оваа книга заедно со другиот најден материјал.

Книгата содржи три дела: I — студија за археолошките раскопки на еден дел од микенскиот дворец наречен „Кадмејон“ од Th. Spyropoulos, II — Линеарните В плочки II од J. Chadwick и III — индекси на микенските зборови од сите досега најдени во Теба плочки, од J. L. Melena. Приложени се три индекси: првиот е алфаветски, а другите два обратни и тоа едниот од нив според IGLB, а другиот според системот на M. Lejeune.

Во првиот дел (стр. 7—81) авторот дава преглед по сектори на раскопките во Теба, извршени во 1970. и 1972. година, потоа — каталог и подробен опис на наодите подредени по сектори, што е многу важно и за класификацијата на плочките во серии и на крајот општи набљудувања и заклучоци. Овде се истакнуваат типичните особености на „раскошните предмети, најдени во многу неугледни згради“ и при тоа се определува нивната хронологија. Особено е важна последната глава од овој оддел за топографијата, каде што врз основа на наодите и литерарните извори од класично време (на прво место Павсанија IX кн.) се коригираат заклучоците за „Кадмејон“ предложени од Керамопулос во периодот од 1911. до 1921. година и се прави обид за една поточна реконструкција на дворецот, кој по обем не бил помал од кноскиот.

Најголема тешкотија и пречка за полната реконструкција на дворецот претставува фактот што археолошкиот локалитет се наоѓа под современиот град, а тоа ги спречува и ги прави извонредно многу скапи раскопките, така што нема можност да се направи одеднаш поширок зафат. Подоцнежните раскопки веројатно ќе внесат корекции и во сликата на „Кадмејон“ што ја презентира Спиropулос. Но неговите заклучоци во врска со хронологијата на откриените предмети, меѓу кои и линеарните В плочки, се сосема добро образложени. Додека порано се сметаше дека предметите и плочките најдени во 1964—65. се од периодот на Подоцнежниот

хеладски III A, или од почетокот на III B, т.е. од околу 1375. година пр. н.е., сега Спирупулос докажува дека се тие од Подоцнежниот III B, современи со пилските плочки, т.е. од околу 1200 год. пр. н.е. Со овој заклучок наполно се согласува и Чедвик, којшто ја превел студијата на Спирупулос од новогрчки на англиски за ова издание и додал студија за новиот контингент од 19 плочки од Теба.

Вториот дел (стр. 83—107) ја содржи спомнатата студија на Ч. Таа се состои од палеографски и филолошки коментар на линеарните B плочки најдени при овие раскопки и, всушност, претставува продолжение на студијата за првата колекција од 21 фрагмент. Уште тогаш, во 1970. год. (сп. *Minos* X, стр. 115), се знаеше дека се откриени нови плочки и со љубопитство се очекуваше нивното публикување. Чедвик бил готов со коментарот порано, но се чекало на студијата од Спирупулос, која барала подолго време за класирање и проучување на археолошките наоди. Иако публикувањето на плочките доаѓа со извесно задоцнување, лексичкиот материјал што се јавува на нив беше познат околу две години пред да излезе оваа книга. Во индексот од II издание на *Documents* (1973, сп. Ж. А. XXIV, стр. 388—396) Ч. ги одбележа сите цели зборови и од овие плочки и предложи за нив прифатливи, за некои и единствени идентификации.

Како првите, така и овие плочки од Теба потекнуваат не од главната архива на дворецот, ами од локални складови или работилници, како на пр. Fg плочките од Пил. Еднообразни по форма, плочките досега откриени во Теба претставуваат две хомогени серии со исти формули. Сите плочки од првата група (21 фрагмент) и две од втората, на кои се среќава идеограмата O, се класирани во U серијата со мешана и неидентифицирана содржина, а другите 17 од втората група се однесуваат за волна и се означени со знакот Of. Тие се многу слични по својата содржина со Od серијата од Кнос и Oe од Микена, само што идеограмата за волна од Теба се појаснува со други дополнителни знаци за количина (PA), наместо M во Кнос.

При интерпретацијата на овие плочки, иако се хомогени, искрснуваат бројни филолошки проблеми со кои се соочува издавачот и предлага логично и прифатливо решение. По однос на формулата Of плочките напонуваат на пилските Fg и кноските Fh плочки. Авторот се запира студиозно над секој елемент од формулата кај сите плочки: идеограмата, адресатите за кои е наменета волната и со каква цел, личните и месни имиња, споредувајќи ги најкомпетентно со натписниот материјал од другите микенски центри.

Адресатите, на кои требало да им се достави волната во релативно мали количини (најмногу до 10 единици, т.е. околу 30 кгр.), се имиња на места во акузатив со алативскиот суфикс *-de*, на пр. *A-ma-ru-to-de* Of 25. 2 (*Amarunthon-de*), *A-ki-a-ri-ja-de* Of 35.2 (*Aigialian-de*), или храмови: *Po-ti-ni-ja wo-ko-de* Of 36.2 (*Potnias woikon-de*), или лица: *Qa-ra-to-de* Of 37.1 во ген., сп. дат. *Qa-ra-to-de*

во Of 38.1 (веројатно од *Pallas*), одн. со *do-de (don-de)* (во куќата на', сп. *Aidosde, en Alkinooio* итн., покрај еден ген. синг. на лица, на пр.: *O.*34-ta-o do-de* Of 33.1. Само во Of. 26.3 покрај *do-de* се јавува името *Di-u-ja-wo (Diwijawon)* во ном., веројатно пом. de rubrique, или пак тука треба да се допушти писарска грешка *Di-u-ja-wo-no*. При тоа Ч. забележа дека на *do-de* му претходат имиња на луѓе, а пред *wo-ko-de* веројатно се теоними, сп. *Po-ti-ni-ja w*. Тој откри и во КН As 1519. 11 *ma-ri-ne-wo, wo-i-ko-de* и по една анализа на ова место заклучи дека *Marineu* не е име на човек, ами на некое божество.

Меѓу адресатите во Of серијата од Теба се јавуваат и три добро познати божества: *E-ra* Of 28.2 (*Herai*), *E-ma-a₂* Of 31.3 (*Hermahai*) и *Potinija* Of 36.2. Авторот наоѓа дека овие плочки се главно со религиозен карактер. Волната кај старите народи имала извонредно важна примена како во секидневниот живот, така и во ритуалот (сп. *Plat. Rep.* 398a; *Soph. O. T.*, 3 и др.), особено во хтоничните и мистични култови. Во поткрепа на ова мислење би можеле да се додадат и следниве податоци:

Кај попримитивните племиња волната има такво значење и до денес. Во некои малесорски села (Северна Албанија, а на југословенска територија во околината на Гусиње, с. Грбаљски Застањ, братство Никаја), чии жители се занимаваат, главно, со сточарство, волната има најзначајна примена во сите области од нивниот живот. Обработката на волната за разни намени има посебни формули. Интересно е да се одбележи дека во нивните женски облеку се среќаваат многу стари мотиви и елементи. Нивната своновидна дублета со отворени гради, со хоризонтални составни делови кои се долу пошироки, а горе се стеснуваат, многу личи на микенската женска облека. Волната овде се употребува и во разни обреди. Убивањето на изнемоштени и болни старци и старици по нивна лична желба и со согласност на племенскиот старешина до пред извесно време овде станувало со и во волна (последен случај на вакво убиство, *euthanasia*, е забележан пред 70 години). На чисто гумно се распостилала млада, одбрана волна, а девојки со убаво измиени носе пеејќи ритуални песни играле и ја газеле волната која од време на време била попрскувана со вода, додека не се добие убав пласт (филац) во кој се завиткувала и убивала жртвата на свечен начин и во присуство на сите жители од селото. Забележително е дека и во микенско време се жртвувале луѓе (мажи на богови, а жени на божици), како што се гледа од плочките (сп. *PY Tn 316*).

Во бројот на адресатите од Of серијата се спомнуваат и имиња на занимања, како: *a-ra-ka-te-ja* Of 34.2^c 'предачки', *te-pe-ja* Of 35.1 (*te-pa* е назив за еден вид текстил, многу тежок, веројатно тепих, а *te-pe-ja* би биле работнички на *te-pa*).

Покрај јасните примери на занаетчиски термини овде се спомнуваат и повеќе женски лица, чија форма завршува исто така на *-e-ja*, на пр.: *A-ka-i-je-ja* Of 27.2,3; *Du-go-te-ja* Of 27.2,

Ke-o-te-ja Of 28.2; *Ko-ma-we-te-ja* Of 35.1; *Pu₂-ke-qi-ri-ne-ja* Of 27.3 и др. Такви називи се среќаваат и во архивите од другите микенски дворци (Кнос, Пил, па и Тиринс), сп. *A-da-ra-te-ja*, *Ka-ru-ti-je-ja*, *Di-ko-pa-re-ja* и др. суфиксот *-e-jo,-e-ja* има широка употреба во микенскиот грчки. Со него се образуваат придавки и патронимици, на пр. *A-da-ra-ti-jo* „син на Адрастос“ но *A-da-ra-te-ja* веројатно означува „жена која му припаѓа на Адрастос“, како што сега претполагаат Килен и Чедвик. Така, *Di-ko-na-re-ja* од Тиринс би била жена или жени кои му припаѓаат на *Di-ko-na-ro*, *We-we-si-je-ja* од Кнос не би биле преработувачки на волна, ами жени кои му припаѓаат на *We-we-si-jo*. Ваквото именување на жените во микенска Грција потсетува на обичајот во нашите села жените да се именуваат според името на мажот: Стојаница, Петковица итн., а не според моминското крстено име.

Зборувајќи за врската во содржината меѓу плочките од Теба и оние од другите микенски центри, како во првиот дел така и овде Ч. ја подвлекува мислата за крајната хомогеност на микенската цивилизација. Тоа се гледа во целокупниот живот на Микенците: во начинот на водење администрација, занаетчишката терминологија, личните имиња, дијалектот на микенските Грци — еден вид којнè, во религијата, занаетчиството, обичаите и друго.

*

Изданијата на плочките од Теба (*The Thebes Tablets I и II*) се наполно издржани според сите прописи на конвенцијата од Првиот меѓународен микенолошки колоквиум: придружени со пртежи, транскрипции и фотографии, тие содржат и минуциозен филолошки коментар од редок специјалист — микенолог. Да се надеваме дека еден ден ќе се открие и главната архива на „Кадмејон“ која, објавена и интерпретирана на вака убав начин, може да пружи уште поинтересен материјал за микенскиот свет.

П. Хр. Илиевски, Скопје.

BOLESLAUS S. POVSIĆ, GRAMMATICA LATINA. COLLANA DI
STUDI DELL' ISTITUTO DI MAGISTERO DI CASSINO,
LIBRERIA EDITRICE CIOLFI, 1974. STR. 214.

Avtor nove latinske slovnice je naš primorski rojak dr. Bole-slav S. Povšič, ki že vrsto let predava latinščino na univerzi v Bowling Greenu, Ohio (ZDA). V uvodu k svoji latinsko pisani latinski slovnici ugotavlja, da se človek jezika najboljše in najlažje nauči, če ga uporabljata tudi pri samem učenju. V uvodu nadalje pravi, da njegova slovnica ni namenjena začetnikom, temveč tistim, ki so se že naučili jezikovnih osnov in jih hočejo ponoviti: *Haec grammatica non eis, qui*